

Rasmus Thomsen - en sønderjysk frimenighedspræst

Af Jens Holdt.

Den kendte sønderjyske lægprædikant, gårdejer og frøavlskonsulent Mads Jensen, Jegerup, var i august 1869 taget til Anslet strand for at få havbade. En dag hørte han fløjtetoner ved stranden. Da han gik nærmere, traf han en ung mand stående i skovbrynet, skuende ud over havet og spillende vemodige melodier på sin fløjte. Det var Rasmus Thomsen fra St. Anslet, som han i forvejen havde set nogle gange som tilhører ved sine kristelige møder i byen og lagt mærke til for hans dybe øjnes og indsugende opmærksomheds skyld. »Hvad tænker du på, unge mand«, spurgte han. Og svaret lød: »Det, der ligger bagved«. De kom i dybtgående samtale om liv og død, tid og evighed. Fra den dag var de fortrolige venner, der begge livet igennem led og stred for den danske sag i det af Bismarck erobrede grænseland — ud fra det grundsyn, at befolkningens kristelige vækkelse var det bedste grundlag også for dens folkelige bevarelse som dansk — med en tilbagevendende til moderlandet for øje.

Burndom og ungdom

Rasmus Thomsen var den næstældste af 4 sønner i et skrædder- og kådnerhjem. Han blev født 2. aug. 1849, altså i den danske grundlovs skelsættende år. Hjemmet var kristeligt og folkeligt vakt i Grundtvigs ånd — med forbindelse til Christiansfeld brødremenighed før 1864. Thomsen kom der som barn, også i kirke, og »havde altid en følelse af, at der hver dag var søndag der«.

Faderen fulgte vågent med i tidens kirkelige og nationalpolitiske begivenheder. Danskhedens nye fremstød i hertugdømmet efter treårs-krigens sejrige afslutning prægede således drengens opvækst. Han havde sømandsblod i årerne, var blevet betaget af det nære havs vælde og tænkte engang som voksen at fare ud på

de store verdenshave, som hans forfædre — efter faderens livlige fortællinger — havde gjort det, bl. a. på hvalfangst til Grønland.

Den livlige dreng var et kvikt hoved med vågen sans for naturens skønhed. Han tumlede sig især nede ved Gravenshoved strand, hvor havets frie bølgeslag nærrede hans udlængsel og satte sit dybe præg på hans sind for bestandig. »Jeg har alle dage lidt af en ulykkelig kærlighed til havet«, skriver han siden. »Jeg har som barn og ung tilbragt megen tid ved stranden, og det var og er endnu min store lyst at dvæle der og lade stå til for fulde sejl i en stærkt krænget båd hen over bølgerne. Jeg kan tit gå og sove indvendig og drømmer da om, at verden er lille og nærmest et fængsel, men når jeg hører en anden nævne havet, da bliver jeg pludselig vågen og ser, at verden er stor og livet frit.«

Men hans livsbåd blev tidligt stærkt krænget af sygdom, formentlig af tuberkuløs art. Allerede som 11-årig blev han i længere tid bundet til sygelejet. Hans stærke livsdrift hjalp ham igennem, og omfattende læsning modnede hans ånd tidligt. I konfirmationsalderen kom ved et uheldigt fald på en sten ved stranden en knæskade til, som ikke ville læges. Og i 20-års alderen måtte han efter lange hospitalsophold i Kiel, København og Haderslev lade sit højre ben sætte af over knæet. Han fik et træben, som han som snedkerlært selv lavede.

Også denne svære operation, som lægerne mente, han næppe ville overleve, hjalp hans livsenergi og åndsstyrke ham over. Hans legemlige førlighed var dog nu stærkt nedsat. Men sygdomsårene var ikke spildte. Kundskaber og tænkning var blevet betydeligt udviklede og hans kristentro modnet gennem adskillige fortvivlelsesanfald. »Det var under disse lange ophold på hospital, jeg lærte kraften i min dåbspagt at kende. Og jeg lærte tillige, at jeg ved selv at være trøstet også kunne trøste andre.«

Sygdommen syntes med det radikale indgreb at være standset. Men hvad nu med fremtiden og manddommens gerning? Da han en dag i disse tanker gik og grublede ved stranden, kom det til ham: »Du kan uddannes, få åndelig rigdom og så dele ud til børn og syge, gamle og fattige, da skal dit liv ikke blive fattigt på kærlighed.« Hans ønske blev da at uddanne sig til en fri dansk lærer- eller måske præstegerning, som hjemstavnen under fremmedherredømmet havde så hårdt brug for.

De nye tyske statskirkepræster og skolelærere kunne den danske befolkning ikke vente sig noget godt fra, i hvert fald ikke på det folkelige område, højst på det kristelige. De havde med deres embedsed forpligtet sig til at fremme den tyske sag på kirkens og skolens område i grænselandet, så dette efterhånden sprogligt og kulturelt kunne blive helt tysk. Hvis den danske folkesjæl ikke ville dø, måtte den altså hjælpe sig selv og ud af folkets egen midte skaffe sig kristelige, folkelige og politiske ordførere, som kunne tage kampen op med den tyske akademiske embedsstand.

I november 1873 tog Thomsen da som 24-årig på Ryslinge højskole, hvortil en lille arv også gav ham lidt midler. Højskolen her lededes dengang af den kendte sognepræst på stedet Johannes Clausen — i nær tilknytning til den lige så kendte valgmenighedspræst Vilhelm Birkedal. De var begge meget aktive kirke-mænd på Grundtvigs linje og stærkt interesserede i den danske sags fremme i Sønderjylland. På skolen uddannedes også en række unge mænd til at tage en præstegerning op blandt udvandrede danske landsmænd i Nordamerika, blandt disse adskillige fra grænselandet, der ville unddrage sig den tyske militærtrøje og livet under fremmedåget. Thomsen sluttede sig til dette kursus, der lededes af cand. theol. Harald Engberg, bistået af Clausen og lærer, senere forstander, Rasmus Hansen, der kom fra Rødding højskole. Men hellere end til Amerika ville han forberede sig til en fri gerning blandt sine landsmænd hjemme. Ved Hansens mellemkomst modtog han også en henvendelse fra Cornelius Appel, der i 1874 på Askov højskole af Birkedal, bistået af Clausen og andre, var blevet ordineret til den nydannede frimenighed i Rødding, — om at vende tilbage til den betrængte hjemstavn, hvad jo bestyrkede hans eget ønske herom. En bevaret fristil fra Ryslinge-tiden fortæller også adskilligt karakteristisk om eleven Thomsen selv, hans livssyn og digteriske evne. Lad den følge her:

Gud ske lov for det, som glimter
gennem muld og sol og sky,
det er glimt af evigheden,
af dens jord og himmel ny.

Naturens bog er vidunderlig righoldig at læse i og af velsignet betydning, når man kan læse den som under en åben himmel, modtage dens indvirkning med troen i hjertet på den forsoning, der også må kaste sit

skær til forklarelse af selve naturen. Han, som selv er blevet lignet ved en rose i Saron, en lilje i dalene, som selv lignede sig ved vintræet og selv brugte så mange naturting til lignelser om åndelige ting eller om menneskelivet, har jo selv — og vist ikke for intet — henvist os til at betragte naturen: Ser til figentræet, ser til fuglene under himmelen, til liljerne på marken o. s. v. Her i vort fødeland, hvor årstider veksler, hvor der kommer høst efter sommer og vår efter vinter, ja, her er der vel næppe nogen tid så rig på indhold for hjertet, som når naturen vågner til liv og mangfoldig skønhed efter sin vintersøvn.

Som det især er planteverdenen, der ejer billeder for ånd og hjerte, er det da også denne, der taler mest tydelig i denne tid, og da især træerne, når de således står i overgangen med halvt udsprungne knopper ligesom i forventning efter, at den skarpe vind skal tage afsted, for at de ret kan komme til at udfolde sig. — Og mangan gang bliver jo ventetiden lidt lang. Hvor lærer træerne da ikke i denne tid hjertet at forstå og synge sangen: Her vil ties, her vil bies. Rigtignok må der have gået noget forud, for at man ret kan forstå dette naturens suk i dens kamp, når det gule løv flagrer hen over havet, hvirvles omkring af vinde på gangens grus og om mellem kors og grave. Dette suk må være hørt og forstået af menneskehjertet. Og når dette naturens suk har været hjertets suk, fordi også der ligger gravstene over så mangt et håb, at også der hvirvles gult og vissent løv omkring, ja, da først glædes og løftes man ved naturen, når våren kommer.

Det er så dejligt at se ud i denne morgenstund. Den tørre og skarpe vind, som vi nu har haft i så mange dage, har givet plads for en mild luft og en sagte regn. Det er, som naturen i stillhed sendte sin takkebøn til Ham, der våger over hvert lille blad, hver lille fugl. Spurvene kvidrer så glade ved taget. Storken spadserer hen ad tagrygningen, og duer gør med vellyst en runding i den bløde, milde luft.

Træerne, ja, der er en gruppe kastanjer. Der har bladene povet sig en smule frem, og de har vist ikke i de sidste par timer taget de mindste skridt. Der står en anden gruppe i frastand med nøgne grene. Det er, som den hilste på kastanjerne og sagde: Ja, bliver det nu sådan, da tør vi også nok tjælde os. — Ja, i fald det sådan varer ved, så står det hele som ved et trylleslag i fuld pragt og herlighed. Og selv om man så end har sagt nok så mange gange: det varer længe i år, så kan man dog ikke lade være at tænke og sige: Det er da underligt, så hastigt. Der er vel næppe noget sted, hvor våren eller især træerne træder frem med en sådan pragt som ved den danske strand. — Det er en rig nydelse en morgen i slutningen af maj at få en lille sejltur langs med kysterne. Ja, kysten må man så have imod vest, og når så skyerne i baggrunden ikke er alt for lyse, og den kommende sol klart belyser søjleraden af træstammerne, der bærer de svulmende løvmaster, da har man et billede for øje, som man slet ikke skal gøre forsøg på at beskrive, og som man vist forgæves skal søge i noget andet land.

Men det varer jo kun så kort med denne herlighed. Man vil snart se,

*Rasmus Thomsen.
Ungdomsbillede fra Ryslinge-årene.*

at løvet på vort smukkeste løvtræ, bøgen, begynder at mørknes i farven, og hvis man ser nærmere til på de enkelte blade, vil man finde dem i al deres pragt fyldt med små huller. Det er dødens orm, der alt begynder sit værk lige fra fødselen, thi skabningen er underlagt forkrænkelighed. — Men den har vel også udrettet det, som den tør gøre for mennesket, har vist med sin pragt, at som den stod, stod alverden da himlens Gud tjældede paradishaven, har ladet et glimt lyse frem af evigheden, af dens jord og himmel ny, har talt levende om opstandelsen for mennesket. — Og ikke alene det, men for ganske at tage det bogstaveligt, som apostlen siger: Dog med det håb, at skabningen skal og selv blive frigjort for forkrænkelighedens trældom til Guds børns herlige frihed (Rom. 8, 21), da har træet i dets værpragt talt til mennesket, at det skal ihukomme skabningen i sit håb, at af det forkrænkelige skal opstå uforkrænkelighed, og at selve naturen værdiges at træde med mennesket ind under forklarelsen.

Rasmus Thomsen.

Efter at have aflagt prøve for det dansk-amerikanske udvalg i Odense tog Thomsen i januar 1875 til København og søgte her videregående præsteuddannelse. Hos den lærde cand. theol. P. N. Petersen fik han undervisning i græsk, bibeludlægning og kirke-

historie. På universitetet hørte han professorerne P. Madsen i troslære og Rasmus Nielsen i religionsfilosofi. Det må antages, at han gik i kirke i Vartov hos C. J. Brandt, hvad en senere betydning peger på. Sønderjysk interesserede hjem støttede ham med middagsmad og andet. Hans fattige kår tvang ham til den største nøjsomhed. Men hans kundskabsfond øgedes betydeligt. Omstændighederne tillod ham dog ikke at fortsætte. Til maj 1876 rejste han da til Rødding som lærer på højskolen og huslærer for Appels to yngste sønner.

Højskolelærer og privatlærer i Rødding og Bovlund

I Thomsens bevarede optegnelsesbog er der indført en række udkast til foredrag i sommeren 1877, vist et ret sjældent dokument om den tids højskoleundervisning. Emnerne og nogle pluk skal gengives:

Det skønne i naturen — Barnets åbne øje og øre — Landet — Folket — Sønderjylland — Nørrejylland — Barnets verden: Herre, tag i din stærke hånd barnet, som leger ved stranden. Der sluttes med en karakteristik af en børneven, dyremaleren J. Th. Lundbye. Thomsen var iøvrigt selv en fin tegner, der i sine unge dage gjorde flittig brug af sin skitsebog, der desværre er gået tabt.

Videre: Livets bølgegang i den synlige og usynlige verden: Slå streg over den tyske poesi. Den manglede ikke følelse, men havde ikke ånd over sig. Til gengæld kræves en kristnet menneskeligheds stille fremvækst med lige værdighed i borg og hytte. — Verdensbygningen: det uendelige, stjernevrmlen, indtrykket af Guds almægt, der gør mennesket så bitte og fremkalder barnesukket. — Lyset — Luften — Havet: — dets opdragende betydning for menneskeheden. Havet er menneskeheden, skibet kirken. — Jorden — Bladet — Løvet — Blomsten — Fuglen: hanen, kongen blandt gangfuglene, vækkeren om morgenen, Heimdals fugl, udtryk for den åndelige side hos manden. Svanen, den fornemme svømmefugl, udtryk for den åndelige side hos kvinden. Sidst, hvad det hele har stilet imod: — Mennesket: en fortrinlig anlagt skabning, kan undres, spørge, modtage svar, véd, hvad al skabningen har at betyde: Mennesket er et vidunder stort, kan forstå, hvad Gud har gjort.—

Man tør nok formode, at Thomsens poetisk-historisk tilrette-

lagte foredrag i en personlig præget form har vakt de unge elevers interesse, så de kunne forstå sig selv som mennesker i tiden under evighedens synsvinkel.

I Rødding-tiden foretog Thomsen også en lille rejse syd på, til Kropp ved Slesvig, hvor den kendte præst Johannes Paulsen havde oprettet et kursus til uddannelse af diakoner og præster til Amerika. Han traf her en landsmand fra Haderslev-egnen, der i sit 10. år som forældreløs var blevet sendt til en morbroder i Holsten og her opdraget og uddannet i rent tyske omgivelser. Til at begynde med havde han været rent fortvivlet, fortalte han, nu selv sidst i trediverne. Navnet nævnes ikke, men efter alt at dømme drejer det sig om missionær Thomas Petersen fra Hermannsburgs Tirupati-mission i Indien. Han havde været en halv snes år i Indien, men var nu ansat som rejsende bogsælger derhjemme. Han havde så godt som glemt sit danske modersmål og blev især glad ved at høre Thomsen bede Fadervor på sit barndomsmål. Egentlig følte han sig »hjemløs« i det tyske syden. Thomsen rådede ham til at rejse til Danmark, hvor han ville se at skaffe ham arbejde. Han rejste dog samme år tilbage til Indien. En hjemløs nordslesvigsk livsskæbne.

Forlovelse og ægteskab

På højskoleholdet i sommeren 1877 var også en elev fra Vellerup, Agerskov sogn, gårdejer Kresten Refslunds 19-årige datter Anne. Hun har åbenbart været en opmærksom elev, der samtidig blev indtaget i læreren. Da Thomsen i april næste år var i Bovlund, vel for at tale med L. B. Poulsen om fremtiden, kom Anne også hen til Poulsen, hendes onkel. Da hun gik, fik han overraskende et »forunderligt fast og dog så svagt håndtryk«, som vakte en stor taknemlighed i hans sind: »Kære lille, tak, tak for det. Kan jeg få lejlighed til gengæld«, skriver han i sin optegnelses bog. De mødtes et par dage senere igen: »Hun gav mig sine øjne, så inderlige. Nu tager jeg vist ikke fejl.« Han går en lang aftentur til engene og overvejer for og imod. Søndag, 3/11, fortsætter han: »Nu kom en udvej i tro. Bed Gud om kærlighed. Kærlighed overvinder alt . . . «

Efter grundige overvejelser var så beslutningen om forlovelse taget. I julen var han taget til sit barndomshjem i Anslet. Herfra

skriver han et smukt brev til sin forlovede, som også fortæller adskilligt om ham selv og hans hjem. Et par uddrag:

... »De er så taknemlige mod mig, for at jeg alligevel kom hjem til dem i julen. Og især min fader gør, hvad han kan, for at fornøje mig. Han har i går og i dag fortalt mig om de gamle dage. Han véd nok, at det vil jeg gerne have. Jeg bliver så godt tilpas derunder og ønsker engang imellem, gid dog han i sin ungdom havde haft et bedre klima for sine anlæg. Men jeg er så underlig glad, når jeg i stilhed hører på ham, thi han er trods det, han har måttet gennemleve, dog ung endnu og må dog have en foryngende kilde i sig. Og så takker jeg Gud for mig selv, at jeg har tiden for mig, at jeg kan, hvad der er spået mig fra min barndom, hvad jeg tror på trods alle hindringer, at jeg kan komme til at bære åbent frem det, som hos ham spirede i løndom. Sådant er det jo lov i slægten også, at hvor der er gærende kræfter, skyder det året efter ...

Og hvor er jeg ikke glad ved mine udsigter nu, mere glad end nogensinde før. Og jeg ønsker kun, at du skulle se dem sammen med mig, for at det kunne lette det, som kan komme i vejen i øjeblikket. Jeg ønsker ikke at være fri for forhindringer, når jeg har den tro, at jeg kan modnes gennem dem, thi jeg tror på den endelige, herlige sejr. Og engang imellem, når jeg klarest ser opfyldelsen af det, som jeg drømmer om og håber på, og så ser på, hvor fattig dette liv var endnu, hvor ufrugtbart det til enkelte tider er, så ser jeg, at ånden bare lader døren stænges, at jeg får lov til at længes.«

Han flyttede nu til Bovlund-kredsen og blev foreløbig friskolelærer i sin forlovedes hjem i Vellerup, hvor så en del af kredsens børn har fået en fri undervisning. Men det varede kun så kort. I 1882 blev al dansk privatundervisning forbudt af de præsiske myndigheder. Alle skolepligtige børn skulle fra nu af tvinges ind i den offentlige tyske folkeskole. Thomsen stod da ledig på torvet.

De forlovede indgik dog ægteskab. Den kirkelige vielse lod de foretage i Hejls kirke ved pastor Topsøe, en virksom ven af den sønderjyske sag, der snart kom til at yde et betydningsfuldt bidrag som formidler af dansk, særlig grundtvigsk salmestof til den nye danske salmebog for Slesvig af 1889.

Nu stod egentlig kun et frit kristeligt og folkeligt ordførerskab

åbent for Thomsen, hvortil hans hidtidige grundige uddannelse også måtte siges at gøre ham fuldt egned. Men den danske frimenighedssag var jo endnu kun i sin begyndelse, Rødding i 1874 og Bovlund i 1879. De to ordførere herfra tog dog også videre ud, især til gamle grundtvigske kredse i Vestslesvig, men også til Sundeved og Als. Thomsen begyndte da foreløbig som Poulsens uordnede medhjælper i Bovlund og andre steder, således også i Sundeved. I 1881 var han formelt udtrådt af landskirken.

Kristelig og folkelig ordfører i Broager og Nybøl 1882-89

Efter frimenighedernes dannelse på vestkysten vågnede også tanken om en frimenighed på Broagerland og i Sundeved, Dybbøl-bankens blodvædede omegn. Allerede i 1879, da Poulsen og Thomsen var til møde dernede, havde gårdejerne Andresen, Skeldemark, og Philipsen, Iller, senere Nybøl, talt med Thomsen om at blive deres faste ordfører på stedet. I maj 1882 flyttede de så med to børn til Broager, hvor de fik lejlighed i enke Anne Zachariassens ejendom. Hver søndag holdtes der nu et kristeligt møde i deres to små stuer, i begyndelsen først kl. 16 — i henhold til den tyske helligdagslov, der ikke tillod frie møder før den tid — senere om formiddagen kl. 10. Om eftermiddagen kunne han så tage ud til søndagsmøder på egnen, bl. a. hos Chr. Hanssen på Nørremølle og hos P. Moos i Nybøl. Det gik jævnt godt i nogle år. Men efter Vestjyllandsturen i sommeren 1884, hvortil Thomsen også havde formidlet indbydelser fra komiteen i Ringkøbing, blev de tyske myndigheder skrappere — med særligt kik på danske undersåtter, de såkaldte optanter, der ved deltagelse i møderne nu kunne risikere at blive udviste. Blandt disse var også foregangsmanden Andresen. Møderne måtte da for en tid indstilles, idet man var ængstelig ved at møde frem. Man gik dog i gang igen og holdt nu møderne skiftevis i Broager og Nybøl kro, medens man forår og efterår samledes til nadver i Moos' storstue. Philipsen stod nu som lederen. I 1887 flyttede Thomsens til Moos' aftægtslejlighed og holdt nu også møder i en lejet sal ved Dynt mølle, hvor vandrelærer og boghandler Kasper Jensen, Broager, også talte.

I familieeje er opbevaret en række opskrifter til kristelige taler, hvormed Thomsen begyndte i Bovlund i 1882. De giver et billede

af Thomsens forkyndelse dengang, et dybt og frit vidnesbyrd på dåbspagtens grund, præget af en solid bibelsk og kirkehistorisk viden, af kendskab til Grundtvigs salmer og egne personlige erfaringer. Jeg skal give nogle pluk:

Om bønnen i Jesu navn (1882): Der er et skel mellem det at leve gudeligt og kristeligt, sat af Vorherre selv. Vi kan hårdt trænge til at følge hans formaning: Bliv i mig — som grenen på vintræet, og mit ord i eder. Vi må daglig vokse med den bøn, der er vort ord fra døbefont til nadverbord. Den går vel og tryk i verden, som har lært at bruge Fadervor. Guds fred er svaret, en fæstning for os.

Til de unge siges: De unge må se menneskelivets skønhed og storhed, at de kan komme til at elske det, deltage i dets ve og vel og vie deres kræfter i dets tjeneste. Giv dem et stort mål på, hvad mennesket er, så de kan blive glade ved det, der frelser det menneskelige, som Bjørnson synger om det i sangen om hjemmet: Jeg kører frem gennem strålefryd, og apostlen siger i Rom. 10: Ordet er dig nær i din mund og dit hjerte.

Om Jesu dåb og vor dåb (1883): Når jeg nu gerne ville give lidt lys over dåben, ved jeg ingen bedre måde end ved at fortælle, hvordan det er gået mig selv dermed. Hele min barndom, og jeg kan sige min ungdomstid med, så jeg slet ikke, hvad der var givet mig i dåben. Konfirmationen var en mørk dag. Men hvad der især ængstede mig, var de to gange om året, jeg gik til alters. Det var mørke dage, fordi jeg bestandig måtte føle mig uværdig. Da kom jeg omsider til ved brugen af forsagelsen og troen at se, hvad der var givet mig i min dåbspagt.

Om bespisningen i ørkenen (1883): Sagen er, at både det at samle og det at nyde og glædes ved livet er et grundkrav i vor natur. Men der er skråplaner og afgrunde. Det gælder fuldtud: Vi går i fare, hvor vi går. Vi har været lunkne, når det gjaldt om at vidne og at vidne imod, når noget fik lov til at gælde for kristeligt, som var grundfalsk, imod kristeligt liv og kristelig oplysning i apostelskriften.

Om Peters fiskedræt: Ja, menneskehjertet er et underligt dyb, så dybt som verdenshavet, omskifteligt, snart stille, spejlende himlen og kysterne, snart brusende som havet majestætisk i mod, snart med lidenskabens, hævnens raseri. Men der er et suk i dybet efter kærlighed og evighed. Far derfor ud på dybet! —

Som det ses, frembar Thomsen et stærkt og vækkende ord til kristeligt liv og vækst. Den folkekirkeligt stivnede hjerteager skulle pløjes dybt op, så den kunne modtage den gode sæd og bære moden frugt til evigt liv. Væksten og frugten i de modtagelige sind udeblev heller ikke, hvad tiden siden hen viste, da der blev dannet en grundtvigsk frimenighed i Sundeved og bygget egen kirke.

Men de ydre kår med en voksende børneflokk var yderst trange.

En opfordring i 1884 fra Amerika om at komme over og blive forstander for Elk Horn højskole havde han ikke mod til at efterkomme. En stilling som den svagelige Appels medhjælper i Rødding i 1885 lod sig ikke gennemføre. Han søgte da at skaffe sig en ekstra indtægt ved at tegne portrætter, af hvilke to gode kopier af Oehlschlæger og Hostrup findes endnu. Venner i København sendte ham i 1884 ved grosserer Johannes Schrøder 100 kr. til brug ved uddannelse som tegner hos H. V. Jensen i Odense. Det lod sig dog ikke gennemføre. Men i årene 1887-89 fik han i »Nord-slesvigsk Søndagsblad« optaget nogle fortrinlige historiske skildringer af St. St. Blicher, Johannes Ewald, Stavnsbåndets løsning, den amerikanske digter Walt Whitman og det allerede nævnte rejseminde »Hjemløs«. Til karakteristik af Thomsens skribentevner citerer jeg af indledningerne:

Om St. St. Blicher: Der er i gamle sagn og flere betydelige digterværker ofte tale om et horn, hvis toner har haft magt til at løse naturen af vinterens bånd, bringe den frosne strøm til at rinde og som ved et trylleslag klæde naturen i forårets pragt og skønhed.

Dette vidunderhorn med de mægtige toner er et godt billede på den magt, skjaldeordet har til at bringe liv og skønhed frem på steder, hvor man før intet kunne øjne. Og det er da også i den henseende et træffende billede på, hvad der skete ved St. St. Blicher.

Engang nævnte man Jyllands heder kun med tanken om lyng og sand. Men St. Blicher levede sit liv på disse egne, og det lød da over heden:

Stille og mørkladen er vel min hede,
dog under lyngtoppen blomsteret står,
lærken bag gravhøjen bygger sin rede
og sine triller i ørkenen slår . . .

Det var St. St. Blicher, som i sine fortællinger og digte gav dejlige billeder fra de jyske heder og derved åbnede det danske folks øje for hedelandskabets stemningsrige skønhed.

Der var også en tid, da man ved at nævne hedebondens liv tænkte på noget lige så tarveligt som lyng og sand. Kun overfor det højeste og helligste, hvor al indbyrdes afstand mellem syndige mennesker forsvinder, stillede man sig side om side med jyden: Vi er alle jyder for Vorherre. Da gik St. Blicher ind i hedebondens tarvelige hjem —

så, hvad der rørte sig i skjul
under en vadmels trøje,
tegned' i sin dunkle krog
folkelivets billedbog,
bindestuens saga,

gav os en række billeder af hedebondens liv med stor sandhed og af stor skønhed. Og ved at give disse billeder i fortælling og sang på jydens eget mål hævede han dette fra ufortjent ringeagt og gav bevis for, at det jyske folkemål har magt til at tolke hjertets inderligste og helligste følelser.

Det er også værd at mærke sig, at mens Øhlenschläger sang om Nordens guder, Grundtvig om Oprin af kæmpelivets undergang i Norden og Ingemann om Danmarks riddertid, da viste St. Blicher, at man ikke behøvede at gå så langt tilbage i tiden, men at man i nutiden og endog i den fattige hedebondes hjem kunne finde emner til digterværker af stor skønhed.

Endelig må det over alt dette ikke glemmes, at St. Blicher var den af vore digtere, der først havde øje for, at Sønderjylland henlå som en upåagtet ødemark. Han var den, der i århundredet var først på færde for at vække folkeånden til kamp for det gennem århundreder forsømte og mishandlede grænseland.

Vel blev St. Blichers sang i sin tid lignet ved den fattige fugls på heden ved siden af de rige fugle med de skinnende fjer, hvis stemmer lød ved Øresund og i Sjællands bøgeskove. Men den fattige fugl blev ikke træt. Dens sang lød på Jellingehøjene, Himmelhjerget og Skamlingsbanke og altid med større flok i følge. Tiden har vist, hvor betydningsfuld de opgaver var, som St. Blicher helligede sine bedste ord. Og jyden især vil aldrig kunne glemme St. Blicher, hans fortællinger og sang:

Den fuglesang, den kan jeg aldrig glemme,
den lød alt som min egen moders stemme
i de dybe dale
mellem nattergale
og de andre fugle små, som tale . . .

Om stavnssbåndets løsning:

Bladet i verden sig vender
som lykkespil,
under usynlige hænder,
som Gud det vil.

Da det nu er dette minde, der i øjeblikket har kaldt til at tale til det danske folk, kan man kun ønske, det måtte få lov til at virke med sit rige væld af kræfter, med al den erfaring, det gemmer, vise vej fremad, bringe mod til de trætte og grøde til det, der i løndom spirer i folkesindet. Når grøden i folkelivet bringer fremtiden til at springe ud, kendelig, lyslevende, da er den magt kommen, der i frihed formår at samle alle hjerter og alle gode kræfter om sig i trofasthed og tillid, da vil folket fornemme det mod, som hører til for at tro, at det under en højere styrelse skal få lov til at gå frelst gennem de farer, som mange af tidens tegn varsler om . . .

At Thomsen valgte at skrive om de anførte emner, fortæller også noget om ham selv. I Blichers og Ewalds livsskæbner fandt han ligheder med sin egen. Blicher blev i sine studieår i København alvorligt syg af tuberkulose, så han måtte afbryde sine studier og tage en huslærerplads på Falster. Men hans livsenergi, »håbet i modgangens og sorgens nat«, hjalp ham igen på benene. I disse tunge år blev hans livsord: Herre, når du nedbøjer mig, gør du mig stærk. Som præst og forpagter hjemme i Jylland fik han så digterkaldet. Også hans naturskildringer fra hedelandskabet og vesterhavskysten har betaget Thomsen. Som Blicher vendte han sit »blik did op, hvor der tændes lys i nattens mørke«. Det samme gælder begges trange ydre kår, med Blichers linjer: »Skjalden sulte må, synger bedst, når han er sulten. Sig mig, hvor en fed poet du så? Næppelig ved skrivepulten«.

Hos Ewald med den stærke fantasi og den store udlængsel i ungdommens år er det igen det af sygdom kuede legeme, som har berørt Thomsen. Men, følger han til: »Der boede en sand heltesjæl i dette skrøbelige, forpinte legeme. Og det er, som om hans ånd hævede sig med stærkere vingslag, jo mere ulykkerne lejrede sig om ham.« Dertil kom også hans »kærlighed og interesse for den danske almue«. Da han en overgang boede blandt bønder på Bernstorffs gods, begyndte han på en afhandling »Om almuens oplysning«. Siden blandt fiskerne i Rungsted planlagde han et ugeblad med skildringer af »hverdagsmennesker«. Her skrev han så også skuespillet »Fiskerne« med kongesangen og dens hymne til det »sortladne hav«. På dødslejet dikterede han sin langfredags-salme »Udrust dig, helt fra Golgata«. Alt dette har inspireret sønderjyden Thomsen, så han da også slutter sin fine levnedtegning med at tale om Ewalds »i sandhed store og ædle sjæl«.

Dansk præst i Amerika 1889-94

Om opbruddet fra Sundeved skriver Thomsen i sit »Vita« ved præstevielsen i Chicago samme år: »Dér i mit ulykkeligt stillede hjemland har jeg under mange vanskeligheder virket i over 12 år. Mit arbejde var skolegerning, så længe det på nogen måde var muligt at komme til dermed«. Da det omsider blev umuligt, »optog jeg arbejdet i Sundeved med kirkelige søndagsmøder og med foredrag i de efterhånden oprettede foredragsforeninger. Når jeg

så tilsidst måtte bryde op, da skyldtes dette, at min stilling ikke tillod mig at leve uden bekymringer for at få det fornødne til min familie, og endnu mere dette, at mine børn skulle tvinges ind i den offentlige tyske skole.« Der kom da opfordring fra Fredsville ved Cedar Falls, Iowa, om at blive denne danske kolonistmenigheds præst, hvilket var »meget tiltalende for mig, også fordi de fleste medlemmer af menigheden dér var fra min nærmeste hjemegn i Sønderjylland. Det forekom mig, at jeg kunne optage arbejdet dér blandt landsmænd og fremdeles stå i nært forhold til folkekampen derhjemme.«

Der er noget tragisk i, at Thomsen til sit frie kirkelige arbejde herhjemme ikke kunne få rakt de midler, han behøvede til familiens underhold, men måtte bryde op og søge præstegerning blandt udvandrede sønderjyske landsmænd hinsides Atlanten. Tiden var — i forbindelse med den rådende kirkelige sognekonservatisme åbenbart endnu ikke moden til at danne en statsfri menighed og selv underholde en fri præst.

Dertil kom vel, at man veg tilbage for at binde sig til og forpligte sig overfor en invalid ordfører, der tilmed havde 6 små børn at forsørge. De samme betænkeligheder har nok også gjort sig gældende i Rødding, hvor nogle medlemmer af frimenigheden udtalte ønske om at få ham som den fratrædende Appels efterfølger. Måske har heller ikke alle kunnet tage hans indtrængende, vækkende forkyndelse, hvad ytringen »eders sande venner« i et brev fra Nybøl til Thomsen i Amerika kunne tyde på.

Der var også tale om, at Thomsen kunne overtage redaktionen af »Nordslesvigsk Søndagsblad«, idet dets hidtidige redaktør C. F. Monrad lå for døden. H. P. Hanssen anbefalede ham stærkt hertil i et brev af 24/3 1889 til Skrumsager: »Jeg kender planerne med Thomsen og har virket for dem i København . . . Jeg synes, Thomsen i øjeblikket er bedre egnet til at overtage søndagsbladet end nogen anden preussisk borger i Sønderjylland. Han har for det første skrevet mest i det, og hans bidrag til bladet er blevet læst med interesse. Ligeledes mener jeg, at Thomsen egner sig godt til at føre tilsyn med malerisamlingen, og hvad dermed hænger sammen. Vi har ikke mange, der har så megen interesse for kunst og kunstforstand som netop Thomsen. Endelig kommer dertil, at Thomsen vistnok vil gå til Danmark, hvis der ikke på en eller

anden måde åbner sig en levevej for ham hernede. Sådant som han har haft det i de senere år, er det i virkeligheden uudholdeligt. Men vi har ikke råd til at miste en kraft, som Thomsen dog er. Han har mange evner. Hvad der hidtil har været hans svaghed, er mangel på stadighed. Ideer har han nok af, forsætter og planer ligeså, men de fleste får han ikke udført, da han optages helt af andre, inden han når så vidt. Denne svaghed vil heldigt modarbejdes i en stilling som redaktør af søndagsbladet, fordi han i den har et arbejde, som han véd skal og må gøres. Og han trænger blot til lidt tvang, for at det også bliver gjort. Jeg tror altså, Thomsen kan fylde pladsen og bør have den, hvis det er muligt. Desuden at det er både i hans egen og i vor sags interesse, at han får den, da vi derved bevarer en kraft for Sønderjylland, som ellers vistnok går tabt. Jeg var i Bovlund i forgårs og talte med Poulsen derom, han er akkurat af samme mening.«

Men redaktør Jessen, »Flensborg Avis«, som trykte søndagsbladet, satte sig imod og fik ansat journalist ved bladet R. P. Rossen, der også politisk lå på linje med ham, medens Thomsen var venstreorienteret. Han mener da også selv, at han næppe ville være faldet til i Flensborgs by-miljø. En sideløbende forhandling om en stilling i kongeriget med bl. a. H. V. Clausen og Johan Ottesen førte heller ikke til noget. På det sidste bedredes de økonomiske kår også forbigående, idet hustruen fik udbetalt 2.000 mk. af sin arv.

Men nu var udvandringen til Amerika åbenbart den eneste farbare udvej. Med sin familie begav Thomsen sig da afsted til Freds-ville, hvorfra kaldet var kommet — med løfte om tilstrækkelige eksistensmuligheder. I begyndelsen af juli måned nåede de bestemmelsesstedet og blev »modtagne med megen hjertelighed og velvilje«. Det var et ret spredt farmer-samfund med egen kirke og planlagt præstebolig, dannet ud fra den i begyndelsen af 70'erne grundlagte menighed i Cedar Falls ved Missouri-floden og hidtil i 9 år betjent af dennes præst J. Jensen. I brev af 4/4 1889 skriver han til Thomsen: »De er selv sønderjyde, kender folkekarakteren bedre end jeg. . . Betingelserne er til stede både for et kristeligt og folkeligt arbejde. Der er en køn lille kirke. Man vil opføre en præstebolig. Der er 100 mandlige bidragydere, løn 3-400 dollar og fri bolig, en del naturalier foruden, køretøj til rådighed, 2 dan-

ske mil fra Cedar Falls, mest unge folk, som kom herover, 2 karle hos hver farmer, mindst 300 danske karle, som gerne kommer til aftenmøder.«

Den kendte dansk-amerikanske pionérpræst, digter og redaktør, Adam Dan, takker i brev af 4/9 1889 Thomsen for et langt brev og byder ham velkommen til arbejdet: »at svinge åndens sværd under korsets mærke«. Han meddeler, at præsteprøven forud for ordinationen vil finde sted i Cedar Falls 16/9 ved kirkesamfundets skoleråd.

I det dansk-amerikanske støtteblad herhjemme »Kors og Stjerne«, udgivet og redigeret fra 1889 af tidligere dansk præst i Amerika Jakob Holm, Vadum, meddeles 1/8 89: »En ny medarbejder fra Sønderjylland, lærer Rasmus Thomsen, er tiltrådt i Fredsville... Efter at prøjserne mere og mere har hæmmet hans virksomhed, er han søgt til Amerika... Det er dog med blandede følelser, vi meddeler dette, thi det er netop den slags folk som lærer Thomsen, det danske åndsliv i Sønderjylland trænger til at beholde i sin tjeneste under de trange kår. Og det var da også dér, at han helst selv ville være blevet, hvis ikke prøjserne næsten ganske havde hindret ham i hans virksomhed«. Typisk vel for kongerigsk indstilling får tyskerne her hele skylden for Thomsens »flugt til Amerika«.

Efter at Thomsen havde indrettet og orienteret sig og vel også udført en vis præstelig betjening, sendte menighedens styrelse 8/9 ved Jørgen Thuesen, Jens Østergaard og Hans Boysen, alle sønderjyske navne fra Haderslev østeramt, et kaldsbrev til formanden for den danske evangelisk-lutherske kirke i Amerika, pastor A. L. Jensen Søholm, en broder til Mads Jensen i Jegerup, udvandret som lærer og ansat som præst i 1873. Man beder om præstevielse ved det forestående årsmøde i Chicago sidst i september.

Eksamensbeviset efter den afholdte prøve har påtegningen, at Thomsen er »i besiddelse af den modenhed og de kundskaber, som samfundet kræver, og anbefales til præstevielse«. Den fandt så sted 22/9 i Chicago Trinitatis kirke ved samfundets ordinator, pastor A. S. Nielsen, den ældste danske udvandrerpræst fra 1871.

Thomsens 5-årige præstegerning i Fredsville faldt i en yderst bevæget periode i det dansk-amerikanske kirkesamfunds liv der-

Kirken i Fredsville, Iowa.

ovre, idet det skarpe opgør mellem Indre Mission og Grundtvigs tilhængere herhjemme i disse år, koncentreret henholdsvis om bibelordet og livsordet, også forplantede sig til nybyggerkirken i Amerika og her under de rådende frikirkeforhold i 1893 førte til en bitter spaltning i en indremissionsk og en grundtvigsk kirkeafdeling. Thomsen synes ikke videre at have deltaget i denne usmagelige præstestrød, hvor pietistisk snæversind mødtes med grundtvigsk frisind. Han hørte naturligvis hjemme i den grundtvigske lejr. Til gengæld har han i stilhed samvittighedsfuldt passet sit embede — med gudstjenester, kirkelige handlinger, frie kirkelige og folkelige møder, sjælesorg og kristendomsundervisning.

I »Modersmaalets Søndagsblad«, som Thomsen siden hen herhjemme startede og redigerede fra juli kvartal 1901, har han i nr. 2 skrevet »Et minde fra Amerika«. Det viser ham som den åndeligt vise sjælesørger: En 60-årig dygtig farmer, Lars Jørgen, var efter en bristet ungdomskærlighed udvandret til Amerika. Han havde levet som eneboer uden videre samkvem med andre, ville heller ikke have noget med kirke og præst at gøre. På det sidste var hans ungdomselskede som enke rejst over til ham, og de var blevet gift. Som den dygtige husmor havde hun sat det forsømte

Fredsville kirkens indre.

hus i proper stand. Men ægteskabet syntes ikke at tilfredsstille manden. Og nu lå han for døden. Thomsen var af naboer blevet anmodet om at tage derud. Han gjorde det ikke gerne uden at være tilkaldt og blev da også i første omgang afvist. Da han imidlertid sagde, at han ikke kom som præst, men som landsmand, kom de i samtale om dagens ting. Og han blev også bedt om at komme igen. Uden for mødte han en nabo, som viste sig at have et mellemværende med den døende og gerne ville have lov til at ledsage ham derhen næste gang. Det skete og blev til tilgivelse mellem de to — uden Thomsens mellemkomst. Ved tredje besøg toges farmeren efter eget ønske til alters og døde så dagen efter.

Højskoleforstander Ole Stevns, Kvissel, nævner i sin digterisk beåndede mindetale over Thomsen i Haderslev også hans gerning i Broager og Fredsville:

Det er jo så umådeligt betegnende for Thomsen bleven nævnt i dag, at han var som skipperen, der altid var på sejlads, uden altid selv at vide, om han nåede målet. Tit måtte han krydse og krydse op imod vinden, indtil den faste landkending lå klar forude. I sit eget brev be-

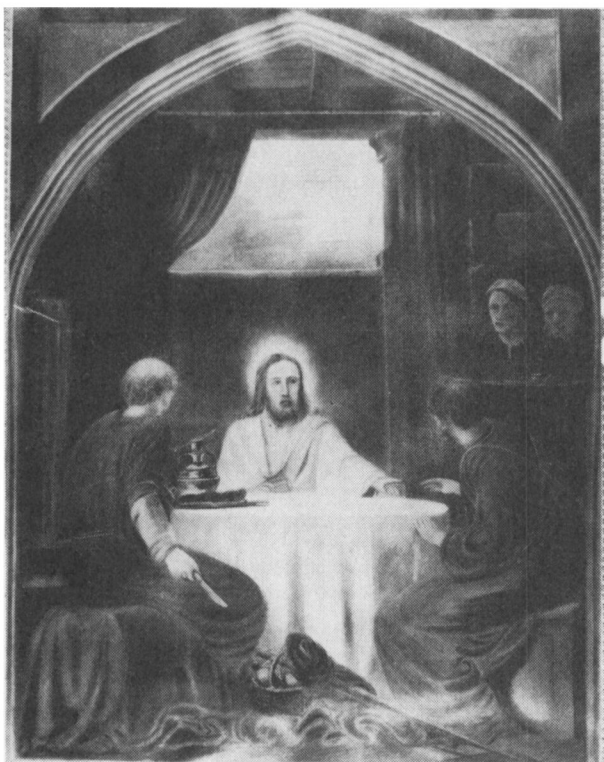
Pastor Thomsen i Amerika. „De sagtmødige, de skulle arve jorden“, har han selv på billedet føjet til som sit livs motto.

tegner Thomsen sig som havets ulykkelige elsker. Jeg forstår dette udtryk, fordi noget af det hos denne mand var i slægt med mig selv. Derfor blev vi venner, og derfor er jeg her i dag, for at sige tak. Fra min tidligste ungdom har jeg haft noget af en farende svends natur i mig, og ét af de holværker, som jeg den gang ofte fortøjede ved, det var ved den lille bro, som Thomsen havde bygget i Broager. Der drejede jeg ofte ind og fortøjede, når jeg var ude på en lille aftentur eller søndagsfærd. Disse søndage, når vi sad dér en lille flok i Thomsens stue og lyttede til hans tale over dagens evangelium, mindes jeg med taknemmelighed. Dette var Thomsens første præstevirksomhed, og kirken var hans eget hjem.

Siden hen fik Thomsen bygget sig en større havn og en længere bro derovre på Iowas sletter ved Fredsville.

Der var der den gang en hel flok af små skippere, som stadig var på langfart, og Anne og hendes store piger og drenge, som den gang var små, mindes nok, at der ofte kom sejlende en hel flåde af lystsejlere, som altid smuttede ind i havnen ved Fredsville kirkebakke. Og der var altid pæle nok til os alle at fortøje ved . . .

Thomsens eget liv var grundlagt på kampe, men i frihed, og dette var princippet i hans hjem og overfor andre. Livet er en friluftsfugl, der ikke må sættes i bur. Men det som hele Thomsens liv og gerning

Altertavle i Fredsville kirke, malet af pastor Thomsen.

gik ud på, det var at finde det grundlag, som kan bære friheden. Jeg og mange med mig . . vil have erfaret dette, at når vi unge hejsede sejl og stillede dem hver for sig i den retning, som vi helst ønskede at fare, så lod Thomsen dem stå, han greb ikke ind med kommando, ikke i det synlige, tog ikke den hånd væk, der holdt skødet, nej, men han sad så stille, uden at nogen så det, og drejede roret således, at skibet gik mod det mål, han helst ønskede, medens vi, som hejsede sejlene, troede, at det var os, der bestemte målet, at det var os, der havde vingerne . . .

Et synligt minde satte Thomsen sig i selve kirken, idet han selv snedkrede den altertavle, de manglede, og selv malede alterbilledet.

Med de øvrige danske præster synes Thomsen ikke at have haft noget større samkvem, måske på grund af afstandene og

den nedsatte førlighed. Han ses kun at have deltaget i ét årsmøde, 1891 i Clinton, hvor Frederik Lange Grundtvig var præst 1883-1900. For at samle de spredte danske også folkeligt havde den i 1887 stiftet »Dansk Folkesamfund«, der blev en torn i øjet på de indremissionske præster. Han var som bekendt digter og skrev mange danske sange i sin faders stil. I 1889 udgav han »Sangbog for det danske folk i Amerika«, der brugtes endnu ved lejlighed. Thomsen havde skrevet til denne samstemte digterpræst og bliver da i brev af 12/4 1890 budt velkommen til at besøge Clinton menighed. Grundtvig takker ham for hans bebudede indtræden i vort »hudflettede samfund« og beder ham ved sit besøg at »fortælle os lidt om danskhedens skæbne i Sønderjylland Et folk, der stadig må kæmpe med udslettelsens rædsel for øje, trænger til en forening. Og farerne er — om end af ganske anden art — vel næsten større her end i Sønderjylland«. Heri fik han jo ret. Danskerne i Sønderjylland lever, mens de dør i Amerika.

Brevvekslingen fortsætter, og 13/3 1892 skriver Grundtvig, at han gerne ser en højskole i Fredsville, hvad Thomsen åbenbart har haft i tankerne og udtalt sig om: »Dansk Samfund vil sikkert støtte med penge — med Dem som forstander, men jeg må ærligt sige Dem, at jeg er bange for, at evnen ikke vil svare til viljen.« Måske kan der tænkes på en »bevægelig højskole« eller en »udvidet«. Mangen i Danmark vil sætte alt ind på at støtte en udvidet højskole. Men adskillige ønsker skolen i én af de større byer«. Thomsens højskoledrømme i Amerika måtte dog, som så mange andre, han drømte, skrinlægges.

Redaktøren af amerikansk »Dannevirke«, M. Holst, Cedar Falls, bad Thomsen om at anmelde A. Kiellands sidst udkomne roman »Jakob« i sit blad. Det skete 21/9 1891, hvor Thomsen har en længere positiv-kritisk omtale af denne naturalistiske samfundsatire under synspunktet: »styret fra oven og strømmen fra neden«. Han anerkender den som »virkelighedsskildring«, men mener, at den er for negativt overdrevet. Den giver en »alt for mørk skildring af livet«, som dog også har sine lyse sider. — Også her åbenbarer Thomsen sine litterære evner. Mærkeligt nok findes der ikke andre indlæg fra hans hånd i bladet.

Nævnes kan endnu, at det synes at have været tradition i Fredsville hvert år at holde en større folkelig fest på den danske grund-

lovsdag, hvortil formanden for »Dansk Folkesamfund«, J. C. Bay, da kunne skrive en festsang. Fra Danmark, siges der, kom adskillige unge fars sønner, som fik deres tilhold i Thomsens hjem den første tid, mens de lærte sproget og efterhånden fik en stilling. De holdt siden forbindelsen ved lige, også helt til Haderslev.

Årene i Amerika blev på sin vis Thomsens lykkeligste. Helbredet var godt i det solrige, tørre fastlandsklima. De led ingen ydre nød, var fri for alt øvrighedstryk og har åbenbart været agtede og afholdte som præstefolk. Men der var atter opbrudsstemning i Thomsens sind. Han var en god igangsætter, men hans følsomme natur magtede mindre fortsættelsen. Muligvis har han også haft svært ved at bære de præstelige skuffelser, som en nidkær præst altid kommer ud for. Det nævnes, at ungdommen alligevel var for ustadig i sin tilslutning, og at adskillige hjems lunkenhed nedbøjede ham. Da kaldet så atter kom fra hans nødstedte hjemstavn og denne gang fra hans snævrere hjemegn omkring Haderslev, sagde han ja og forlod atter Amerika, måske også igen for børnenes skyld, deres videre uddannelse og hele fremtid. Han havde jo altid følt, at hans livskald lå hjemme i Nordslesvig.

Jakob Holm skriver i den anledning i »Kors og Stjerne« nov. 1894: »Derved er en dygtig kraft gået bort fra den dansk-amerikanske kirke. Men det kan kun glæde alle venner af danskhedens sag, at sønderjyderne har kaldt så stærkt på ham, at han har forladt en stor »påskønnet virksomhed«. Da opbruddet fra Fredslev blev kendt, fik Thomsen adskillige kaldsbreve fra andre større menigheder, hvor han havde været som gæsteordfører, således fra Carlston, Waterloo og West Denmark med højskolen Danebod. Fra gamle Ryslinge-venner fik han hjertelige afskedsbreve. De havde set hinanden for lidt i det store land.

Dansk frimenighedspræst i Haderslev 1894-1905

Thade Petersen, Thomsens efterfølger i Haderslev og frimenighedernes historieskriver, har ud fra et personligt nært forhold til sin forgænger givet værdifulde skildringer af Thomsens liv og virke i hjemstavn, hvilke jeg også støtter mig til i det følgende: Den oftere nævnte Mads Jensen, også en følsom drømmer og igangsætter, syntes i 1894, at nu måtte tiden være inde til at få dannet en grundtvigsk frimenighed for Haderslev og omegn. Han selv

hørte jo til Rødding frimenighed fra dens begyndelse. Det har nok været hans lyse nytårsdrøm, måske i forbindelse med de tyske statskirkepræsters lunkne og haltende holdning overfor det danske krav på Nordslesvigs provstisynoder om to danske sprogtimer i landsbyskolerne. Allerede to år før havde han skrevet til Thomsen om sagen. Men nu, 8/1, retter han — foreløbig helt på egen hånd og i fortrolig form — en direkte forespørgsel til ham, om han kan tænke sig at begynde som fri præst i sin nærmeste fødeegn, hvor man nu menes at være »moden til en fri forkyndelse«. Han vil garantere 2.000 mk. som løn i de første 5 år og nævner som garanter P. Skau, Musmann, Madvig, Schmidt, Fink, Vestergaard og Finnemann: »Ja eller nej? Så i gang til foråret!« Han regner med en »rask grøde«.

Thomsen giver straks sit tilsagn, hvorfor Mads Jensen takker ham 24/2: »Din timelige eksistens skal jeg nok sørge for at få sikret«. Der skal »straks være dåb og nadver iblandt os I morgen, søndag, går jeg til dr. Madvig . . . Han bliver den første, jeg åbenbarer min velovervejede plan for«. — 6/3: I går har vi haft det første møde, hvor det viste sig, at der over forventning var jordbund for tanken. Dertil kommer endnu de unge, der til efteråret kommer hjem fra højskoleopholdet i hjemlandet. Han har også haft brev fra Poulsen om sagen og nævner så en lang række fremtrædende navne fra mødet. — 3/5: Poulsen har ikke fået skrevet, som aftalt. Amorsen har derimod skrevet til F. L. Grundtvig, som svarer, »at han ikke kender dig som prædikant, mens Bruun, Levring, har anbefalet dig til P. Skau. Du vil ikke kende befolkningen igen her«. —

8/6: Der henvises til avisernes referat fra det afholdte store møde om sagen 6/6 i Haderslev og dannelsen af »Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn«. 19/6: Kaldsbrevet kommer. Redaktør Mathiesen har været i Fredericia til forhandling med kongerigske støttevenner. Et program er opsat. Det siger, at man ikke behøver at udtræde af landskirken (hvad mange jo nødig ville). Derfor nøjes man også med at kalde sammenslutningen »Kirkeligt Samfund«. Det omfatter ca. 300 familier. »Indenfor denne ramme danner vi så frimenigheden, 10-12 familier, lejer teatret i Haderslev til søndagsmøder for i vinter«. — Salen har plads til ca. 800, som vi helst skal »få fuld hver søndag af folk

med hjertemuld. Gud give så, at du kunne få nåde til at så en god sæd . . . Jeg véd, at du har haft det trangt før, da du var hjemme. Jeg véd også, at du nu har det godt i timelig henseende. Bryderierne, særlig fra autoriteternes side, må du tage med som vi andre, der er i trængsel. Der er en skanse, der skal tages. Og slikt kan ikke ske uden skrammer«. — 17/7: Konsul Amorsen har sendt telegram med anmodning om at komme. Samtidig sendes et skriftligt kaldsbrev af 16/7, formet af Mads Jensen og Amorsen og underskrevet af styrelsen: Amorsen, Chr. Eriksen, Mads Jensen, Finnemann, P. Skau. — Heri står:

» . . . Som sønderjyde og som virksom deltager i vor folkekamp indtil for få år siden vil De vide, at det er såre tunge kår, hvorunder vi lever, og at udsigterne for fremtiden synes dobbelt mørke for os, idet det er klart for enhver, som vil se, at målet, der tilstræbes, er udelukkelsen af vort modersmål af kirken, ligesom det alt er bandlyst fra skolen. Med dette for øje og besjælede af den alvorlige vilje efter evne at værne vort dyrebare eje, vort kristen- og folkeliv, er vi trådt sammen, mænd og kvinder, og har oprettet »Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn«, men mangler en ordfører.

Vi henvender os derfor til Dem, der som født her i egnen, hvorfra der nu kaldes på Dem, bedst kender karakterer og forhold, med den indstændige bøn og indtrængende anmodning om at vende hjem til os og overtage stillingen som kirkelig ordfører for os.

Vi kan ingen glimrende vilkår byde Dem, men sikre Dem med familie et nødtørftigt ophold, idet vi drager omsorg for, at De årlig i fem år erholder en løn af mindst 2.000 mk. Og da vi tror at vide, at De ikke søger Deres livslykke i magelige dage og heller ikke frygter kampen for sandheden og retten, håber vi, at De ikke afslår vor bøn, men trøstig i Vorherres navn vil komme for at dele godt og ondt med Deres folk, der er stedt i nød og trængsel . . . «

Svaret af 4/8 lyder:

» . . . Allerførst mit inderligste og bedste ønske for »Kirkeligt Samfund«, at det må få velsignelse og lykke til at løse sin opgave. Ja, og så tak for den tillid, det har vist mig ved at kalde mig hjem som dets ordfører.

Der gives for mig intet højere mål og ingen større ære på jorden end dette at måtte få lov til at arbejde for og tjene det kristelige og i det hele det åndelige livs udvikling på min hjemegn og fødeegn. Kaldelsen til virksomhed for dette store og skønne mål i forbindelse med den længsel, der altid drager mennesker til deres hjemland, har efterhånden overvundet de store betænkeligheder ved at bryde op fra min stilling og gerning som præst blandt landsmænd i Amerika.

Ja, hvad vil det ikke sige at bryde op med en stor børneflokk fra Amerikas skoler, de frie amerikanske forhold, de lysere udsigter til livserhverv og uafhængighed, til præjsiske skoler, kaserner og trangere veje til livsstilling . . .

Men nu er terningerne kastede. Jeg ser, jeg må hjem. Og det er en lettelse . . . «

Hjemrejsen i september foregår over København. Vognmand Eriksen har lovet at køre familien fra Haderslev til Anslet, skriver Mads Jensen i et sidste brev af 24/8. Hans lyse forventninger kunne vel vanskeligt blive fuldt indfrieede. De mere nøgterne afviste også hans »fantasier«. Men hvad stort sker vel overhovedet uden lyse syner, kan man spørge. Det gustne overlæg kvæler oftere det friske tiltag. En kendsgerning var det i hvert fald, at den berygtede sproganordning af 1888 fuldstændig havde forandret klimaet i den danske befolkning. Man var blevet vågen, fordi man nu tydeligt så tyskernes hensigt: kvælingen af det danske modersmål og dermed den danske folkesjæl. Derfor stod det nye frikirkelige fremstød på østkysten nu — anderledes end i Sundevad i 80'erne — under åndelig medbør.

Efter nogle dages ophold i barndomsbyen flyttede Thomsens så ind i konsul Amorsens hus i Skolegade. Det første lukkede møde med kredsen fandt sted i teatersalen 25/10 med fuldt hus. Amorsen indledte. Thomsen begyndte med trosbekendelsen og talte så — betegnende nok — ud fra beretningen om pinseunderet varmt og overbevisende om, at »Guds store gerninger endnu den dag i dag var nærværende, en arv, som det enkelte menneske under fuld ansvarlighed skulle tage op af. Kristentroen giver mod og kraft under alle slags prøvelser og tryk«. Efter talen lyste han velsignelsen over forsamlingen. Der sluttedes med Luthers kampsalme: Vor Gud han er så fast en borg. — »Tonen var fra præ-

stens side slået rent an, sådan som den kom til at lyde under hele hans virksomhed«.

De regelmæssige gudstjenester begyndte i teatersalen 11/11 med god tilslutning, desforuden kristelige møder på egnen, det første allerede 6/11 i Anslet, hvor stuerne ikke slog til, og videre i Christiansfeld, Djernæs, Vojens, Øsby og andre steder. Et møde i Fjelstrup kro blev forbudt af amtsforstanderen. Fra 1896 af kom Thomsen en gang om måneden til søndagsmøder i Åbenrå på hotel »Phoenix«, fra 1900 på »Folkehjem«.

En kristelig tale i teatersalen i 1896 om »Brødet« er trykt i »Modersmaalets Søndagsblad« 1901, nr. 3.

»Dannelsen af en egentlig menighed skete først«, skriver Thade Petersen, »efter at Thomsen havde arbejdet i fem år herhjemme under opbydelse af kræfter, man næppe skulle have troet ham i besiddelse af — og med et held, der vel nok til tider var en overraskelse for ham selv, og i hvert tilfælde var det for hans venner. Han havde bedømt forholdene fuldstændig rigtigt, da han ved sin afrejse til Amerika i et brev til Mads Jensen gav stærkt udtryk for det håb, at Amerika ville for ham være den nærmeste vej til Sønderjylland. Han havde derovre fået vejr under vingerne, og her hjemme var der imens vokset så megen trang frem, at han kunne finde forståelse for det vidnesbyrd, han havde at føre. Skønt han tog tungt på genvordigheder, navnlig dem, der havde deres grund i lunkenhed og ligegyldighed, havde han dog en forunderlig evne til at arbejde med håb under slige forhold«.

De tyske myndigheder søgte fra begyndelsen af chikanere det nye frodige frimenighedsarbejde på enhver tænkelig måde, bl. a. ved at true salejerne til at nægte udlejning til frimenighedens gudstjenester. Det gjaldt også teatersalen, som en ny tysk ejer snart overtog. Man planlagde derfor på Thomsens stærke tilskyndelse allerede i januar 1895 at bygge egen kirke i Skolegade. Og da man fra maj 1896 stod uden sal, måtte forsamlingerne afholdes i Thomsens små stuer, hvilket var yderst besværligt for alle parter, men så også satte fart i kirke- og præsteboligbyggeriet. Det gik dog yderst trægt med at få de nødvendige penge samlet. En dag gik Thomsen udenfor byen og bad til Gud om hjælp. Da han kom hjem, kom hans hustru ham glædestrålende i møde med den efterretning, at en sjællandsk bonde (ved pastor Johs. Clausens

Kristus-kirken i Haderslev.

formidling) havde skænket 10.000 kr. til kirkens opførelse. Da var sorgen slukket.

Da kirken under Thomsens energiske og kunstneriske bistand stod færdig i efteråret 1897, og menigheden 24/10 var samlet til en festlig indvielsesgudstjeneste i den korsformede Kristus-kirke, som man havde kaldt den, var den tyske politibetjent også mødt op i fuld udrustning. Han havde taget opstilling i koret og blev den første, som tog ordet. Han udtalte på tysk med henstilling til Amorsen om oversættelse til dansk: »Ich habe Ihnen, verehrte Anwesende, mitzuteilen, dass es polizeilich verboten ist, vorläufig bis auf weiteres Versammlungen in diesem Lokal abzuhalten, und ersuche Sie jetzt, das Lokal zu verlassen«. — Til oversættelsen fjøede Amorsen til: »Kirkeligt Samfund vil hævde sin lovlige ret overfor dette forbud, men som rolige og lovlydige borgere bøjer vi os for det og går hjem«.

»Talen blev holdt af en politibetjent«, lyder Thade Petersens bedømmelse af dette usmagelige optrin, »der stod oppe i koret med pikkelhue på hovedet, sabel ved siden og revolver i bæltet. — Den tæt fyldte kirke med politibetjenten i kordøren — bedre billede har man ikke af kampen mellem den rå magt og det frie menighedsliv, ja, dansk åndsliv i Sønderjylland i det hele«. — Kirkegængerne måtte da indtil videre vandre forbi den stængte

Kristus-kirkens indre

kirkedør til søndagsgudstjenesten i den nye præstebolig bag ved kirken. Først efter 3 års forløb — med en foreløbig, men atter udsat afgørelse i 1898 — gav myndighederne efter højeste retskendelse af 11/5 1900 omsider nødtvungent efter. Det varede dog igen 4 måneder, inden den skriftlige besked nåede til Haderslev. Kirken kunne da endelig tages i brug søndag 16/9. Herefter steg også de kirkelige handlingers tal, da de nu kunne foregå i en »rigtig« kirke, hvad de traditionelt indstillede hjem jo foretrak.

Thade Petersen siger i sin ædruelige skildring, at der i Haderslev-kredsen ikke fandtes nogen videre kirkelig trang, der brød på indefra, som det havde været tilfældet i Rødding og Bovlund. Thomsen fik således som helhed en noget hård jordbund at arbejde i. Des mere må hans ufortrødne præstegerning på stedet frem mod skabelsen af en fast frimenighed anerkendes. Men med sine erfaringer fra Amerikas nybyggersamfund var han »som skabt til en gerning netop i den kreds og under disse forhold«. Kirkebyggeriet havde naturligvis også aktiveret hjemmenes interesse. Han havde gennemkæmpet sine anfægtelser og ejede et stort fond af kristelig og menneskelig erfaring og kærlighed til at pleje det her fremspirende liv. . . .

»Og der har øjensynligt været velsignelse over Thomsens gerning«, fortsætter Thade Petersen, »Hans hjertelige, tankevægtige forkyndelse, bag hvilken tilhøreren altid føler en prøvet mands

Pastor Thomsen ved stranden med den næstyngste søn, Sigurd, på armen.

frejdige, sejrsglade, dådkraftige tro og dybe forståelse af menneskehjertets mangeartede rørelser, har ikke lydt forgæves i denne kreds. De uklare længsler og ønsker, der kaldte ham hjem, har lidt efter lidt samlet sig til en stadig voksende higen mod et mål, der vokser i klarhed, som tiden går. Og det er lykkedes ham at få dannet en menighed, der i ham ikke kun ser den kristelige ordfører, den helst vil høre, men den præst, den slutter sig til som sin og alene vil betjenes af ved bad og bord, og hvor det ellers monne være.◄

Marie Skau, Sommersted, omtaler i sine breve fra disse år til

fru Stemann, Helsingør, jævnligt Thomsens præstevirke i Haderslev og omegn. Han talte også ved hendes mors begravelse i hjemmet i 1895: »Vi bliver mer og mer glade for pastor Thomsen i Haderslev . . . Hans øjne stråler, når han taler om den nye kirke.« At frimenighedspræsterne så ikke måtte kalde sig præster, men kun »talere« og ikke måtte bruge præstekjole, generede dem ikke. Nu stod de netop frem som én af kredsen, der i gudstjenestens time førte ordet om deres fælles Herre.

Da der i 1899 var gået 5 år, som aftalen lød på, og Thomsen stadig måtte savne dannelsen af en fast menighed i stedet for den uforbindende tilslutning fra de enkelte hjem, og kirken fortsat stod lukket, fik han påny opfordring til at komme over til sin gamle menighed i Fredsville. Han fremlagde sagen for styrelsen. Og der blev talt om det med dem af medlemmerne, han havde været præst for, på et møde 14/12. Det viste sig da, at der var ca. 30 familier, der ville slutte sig sammen i en frimenighed og alene bruge ham som præst, hvad Thomsen krævede af dem som betingelse for at blive. Han traf da med glæde en ny overenskomst med disse hjem for de næste 5 år og fortsatte sit voksende virke.

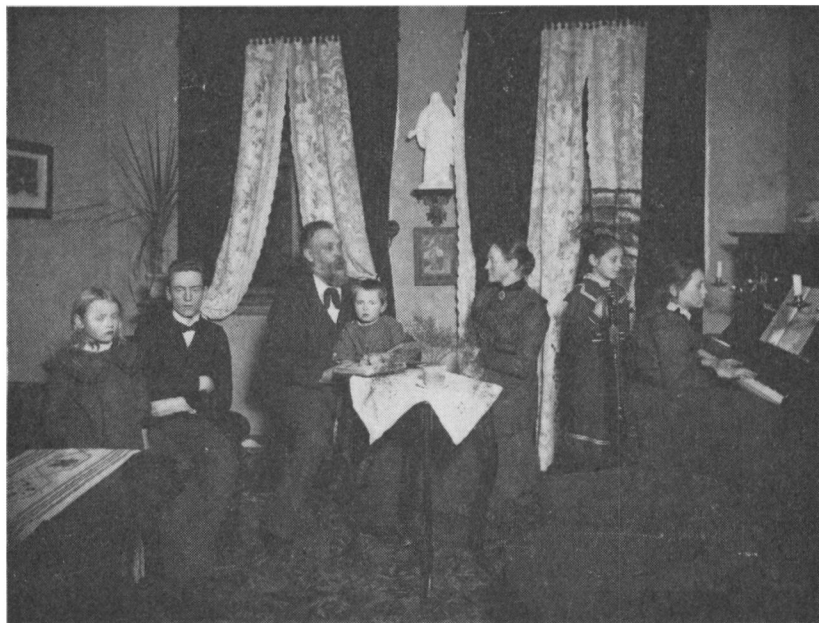
Da kirken så året efter endelig kunne tages i brug, tilskyndede Thomsen også stærkt til kirkebyggeri i Åbenrå og Sundeved. De derværende frie kredse, som han betjente, gik også i gang med arbejdet og fik deres kirker rejst i 1903, da man samtidig ad retens vej vandt en indbragt sag om ret til brug af kirkenavnet, hvad myndighederne hidtil havde forbudt. Sundeved kirke i Stenderup, Nybøl sogn, tegnet af arkitekt Nyrop, blev indviet 2. søndag i advent, 13/12 1903, og Åbenrå 2. påskedag, 4/4 1904. Thomsen var som igangsætter naturligvis udset til at foretage indvielserne, men da var hans kræfter udtømt under arbejdets tyngsel og et svigtende helbred. Han kunne ikke være med, som han selv så brændende havde ønsket det. Han talte dog ved rejsningen i Stenderup 27/6, eftersom det var ham, der havde »oppet os mest til at tage fat.« — Fra foråret 1902 foreligger der to længere breve til Johannes Schrøder i Kolding som mellemmand, der viser Thomsens aktive, kunstneriske deltagelse i udformningen af tegningen til kirken i Åbenrå. Den skal passes ind i landskabet og »udtrykke i stilen, at det er en kirkebygning . . . Den skal være lys og venlig, indbydende.«

Thomsen havde i sin Haderslev-tid også en livlig forbindelse nord på til kredse i kongeriget, der aktivt støttede den sønderjyske kirkesag. Således pastor Ludvig Hertel, Nr. Lyndelse på Fyn, hvis fader havde været en fremtrædende dansk præst i Åstrup og Moltrup-Bjærning før 1864: »Jeg kender ingen dansk præst herhjemme med vanskeligere opgave«, skriver han i en julehilsen i 1895. Videre Carl Kruse, København, der havde været en taknemlig tilhører i teatersalen i Haderslev og nu i 1898 sender 400 mk. fra sønderjyske foreninger i hovedstaden: Vi vil »række Dem en vennehånd, idet vi i fuld forståelse af Deres arbejdes, Deres forkyndelses værd i Dem ser den mand, der vil komme til at hjælpe befolkningen til kirkelig klarhed og bevidsthed som og til national opvågningen og fasthed«.

Den tidligere kendte hospitalspræst i Haderslev indtil 1870, J. Johansen, Svanninge, der sørgede for stof til »Nordslesvigsk Søndagsblad« og selv kom til lukkede møder i Haderslev, sender i 1901 1.000 kr. som gave fra danske præster. Men han er ikke tilfreds med, at Thomsen har begyndt at udgive et eget søndagsblad som tillæg til »Modersmaalet«. Formentlig har tanken dog været at skabe et mere grundtvigskpræget blad, der jo så siden fortsattes af Thade Petersen med »Den nordslesvigske Kirkesag« fra 1907.

Den stærkeste forbindelse havde Thomsen nok med sin gamle ven og læremester fra Ryslinge, Johannes Clausen, nu i Vonsild: »Gud ske lov, at De blev«, skriver han. I 1900 omtaler han det afholdte sønderjyske møde i Askov, men vil have det fulgt op af et større i Kolding. Hans nye tanke er, at Indre Mission i kongeriget skal drages kraftigere med ind i støttearbejdet for den danske sag i grænselandet og da særlig søge forbindelse med Indre Missions kredse i Nordslesvig. De hidtidige drøftelser har ikke bragt noget resultat. Men nu vil han gennem pastor Tomasson, Horsens, se at få indremissionær Anders Stubkjær, Bording, til at rejse til Nordslesvig og optage kontakter. Indre Mission må tage fat på egen hånd, men skal skubbes i gang. Fælles optræden med grundtvigske mænd vil kun vække mistanke nord og syd for åen, hvilket sikkert var rigtigt tænkt.

Stubkjær, veteran fra 1848, kom da også villigt afsted i 1901 og opsøgte foruden P. K. Petersen, Sillerup, og H. P. Hanssen,

Familiebillede fra Haderslev-tiden: Sigrid, Kresten, Rasmus Thomsen, Sigurd, fru Thomsen, Nanna, Gunhild. De to ældste: Magdalene og Hans er fløjet fra reden, den yngste, Ejner endnu ikke født.

præsterne Nielsen, Sommersted, og Tonnesen, Hoptrup. Resultatet udeblev ikke. De danske indenfor Indre Mission kom efter århundredskiftet mere og mere med i den folkelige og politiske kamp, hvilket tydeligt gav sig udslag ved valgene.

Ved sommertide kom der hyppigt gæster nord fra på besøg i præstehjemmet i Haderslev, også mange studenter. Alle blev venligt modtagne og informerede om stemninger og tilstande sønden å.

Thomsen blev også jævnligt selv indbudt til at tale nord på. Nævnes kan i 1899 til et julemøde i Kolding, i 1900 på Askov og Kvissel højskoler og hos Bruun i Levring. I 1901 deltog han i Bering valgmenigheds 25-årsfest og fortalte om den sønderjyske kirkesag.

Det er givet, at Thomsen sørgede for at give sine børn, 7 i tal, en kristen-dansk opdragelse og ungdomsuddannelse. De fik klaver-

undervisning og skabte derved en festlig musik- og sangtone i hjemmet. Alt legetøj lavede han selv til dem. Han var altid munter i deres kreds, siger de. Sine tunge tanker bar han for sig selv. Den tyske skole kunne de ikke unddrages, men hjemmets ånd var afgjort stærkere end skolens. Alle kom de til videre uddannelse nord på, et par også til konfirmation. Kendt er jo blevet sønnen Kresten Refslunds dramatiske bortvisning fra Haderslev Latinskole i 1902 sammen med klassekammeraten Anker Callø, fordi de på en klasseudflugt havde undladt at rejse sig under udbringelsen af en skål for Bismarck som »Nordslesvigs befrier«.

Om gudstjenesten i den lille frimenighedskirke fortæller fru Marie Petersen, født Lycke, plejedatter af den kendte ejendomsmægler, fhv. lærer J. H. Schmidt, Haderslev: De var hver søndag til gudstjeneste. Thomsen begyndte altid med bønnen: Kom sandheds ånd og vidne giv. Hans indtrængende prædiken gjorde et stærkt indtryk, ikke mindst i unge sind. Ligeså salmesangen. En inderlig højtid lå over søndagsgudstjenesten. En betagende prædiken ud fra hans yndlingstekst, Peters fiskedræt, et vidnesbyrd om den modenhed, han nu var nået frem til, stadig med minder fra hans egne oplevelser ved stranden med solopgangen af havet, er trykt i »Modersmaalets Søndagsblad« 1901, nr. 1.

Sygdom og død. Eftermæle

Rasmus Thomsen bød sig mere, end hans aftagende kræfter kunne holde til. Især de hyppige ture i åben vogn i al slags vejr ud i landet til møder tog på hans helbred. Da frimenighedernes fælles årsmøde i Haderslev den 1. søndag i advent 1903 var overstået, måtte han holde igen og sende afbud. Vinteren over gik det såre trægt. Og da sommeren ikke bragte større bedring, måtte han sidst i august 1904 lade sig indlægge på Diakonissestiftelsen i København. Overlægen, professor Paulli, gav til at begynde med ikke meget håb. Det viste sig at være en ondartet nyrelidelse, den uhelbredelige Brightske syge. Men med sengeleje og medicinsk behandling syntes der at indtræde en bedring, der dog pludseligt ind mod jul ved en influenza sattes til igen. Hen i det nye år viste sig uventet en ny bedring, der syntes at holde sig og give håb om at komme hjem i arbejde pány. Men da hjemrejsen så var fastsat

Den gamle Hans Thomsen i Anslet med sine fire stoute sønner: Rasmus, Mads (overlærer i Nykøbing F.), Kirsten (i Amerika), og Thomas, der fik staven.

til 7/5 og sygevoغن bestilt, kom igen et tilbageslag, så udskrivningen måtte udsættes.

Hustruen var utrøstelig og stolede ikke ret på ægtefællens fremsatte forhåbninger i breve hjem, især efter at have fået fortalt en ytring af ham til en besøgende: »Jeg har det som zaren i Rusland. Han véd ikke, hvad morgendagen bringer.« Thomsen søgte at forberede hende på det værste: »Du skal styrke og hærde din sjæl imod græmmelse og bekymring. Skulle den dag komme, da jeg var borte, så bliver den dags arbejde at komme det over. — Du har den bedste lov til at håbe, at jeg kan komme hjem igen. Men bliv selvstændig og stærk under denne skolegang. Se åbent opad. — Lys og varme ind i dit sind, ellers ødelægges livet. — Du er ikke fattig, du har så meget, så meget at leve for. Jeg kommer, om Gud vil, hjem til jer, men mon jeg ikke kommer sikrest, når du kunne lære at se, at du har en stor rigdom at leve for — også uden mig? — Græd ikke.«

To af de ældste børn var i København og besøgte jævnligt deres far. Ligeså venner fra gamle dage. Juleaften bragte C. Nyrop og J. Schrøder fra vennerne en syvarmet lysestæge, som tændtes til

hans glæde. Den var en gave til Kristus-kirkens alter derhjemme. Til sølvbrylluppet 21/2, da han havde det bedre, kom hustruen og blev i længere tid. Fra vennerne sendtes en festlig dannebrogsmappe med indklæbede markblomster og teksterne: I sne står urt og busk i skjul — Lyksaligt det hjerte i menneskebryst med frygt og håb. —

Karakteristisk for Thomsens videnskabelige åbenhed turde det være, at han på sygelejet ønskede sig til læsning den lige udkomne omstridte bog af professor Harnack, Berlin, om kristendommens væsen.

Vennekredsen i de 3 frimenigheder på østkysten sendte hjertelige takke- og opmuntringsbreve til sygelejet.

Thomsen kom dog hjem og håbede atter på hjælp fra sommerens sol og den friske havluft i sit sommerhus hos fiskerne ved Kjelstrup strand. Men sygdommen tog snarere til. Sidst i juli bragtes han hjem til Haderslev, til hustruens fødselsdag på Isted-dagen. Døden kom 8/8, da han lige var fyldt 56 år. På dødslejet sagde han til en ung besøgende journalist og ven, N. Petersen, det kendte ord: »Det er ikke nødvendigt at leve, men derimod at sejle.«

Jordefærden foregik 11/8 fra Kristus-kirken. Præsterne Poulsen, Lycke og Jørgensen talte. Jordpåkastelsen måtte foregå i kirken, da myndighederne ifølge Kiel-Konsistoriets anordning ikke tillod noget som helst offentligt ord på kirkegården ved udmeldtes begravelse. Et meget stort følge fulgte så i stilhed til graven — med to politibetjente lige efter kisten. Man havde i forvejen haft vanskelighed med at erhverve gravplads. Thomsen havde da sagt til sin hustru: »Så læg mig ned i plænen her uden for kirken.«

En høvding i Israel, en foregangsmand forud for sin tid, en banebryder i grænselandets danske frimenighedsbevægelse under tysk statskirkevælde var stedt til hvile. Alt for tidligt. Men som hans liv var også hans død et vidnesbyrd om den levende Kristus i menighedens fællesskab. En gylden sæd var sået i modtagelig hjertemuld og spirede til liv og vækst. Thade Petersen, hans fortrolige yngre ven og efterfølger, har nok skrevet det smukkeste og sandeste eftermæle om ham. (Højskolebladet 1905, 6/10).

Biskop V. Ammundsen, Haderslev, karakteriserer i sin over-

sigt i Sønderjyllands historie V, 1933, Thomsen kort: »Han var en betydelig mand med et bevægeligt sind, der let tyngedes, dog med en særlig sans for det spirende liv.« Frederik Schrøder, i sin tid præst i Fjelstrup, giver i »De grundtvigske Fri- og Valgmenigheder«, 1944, følgende karakteristik: »Han var en stemningsrig natur, der af egen erfaring vidste, hvad sjælekamp er. Ydre modgang kunne tynde hans let modtagelige sind, men hans kække tro til det godes vækst og sejr bar ham alligevel oppe. Det var en enfoldig, sund og handlekraftig kristentro, han forkyndte«.

Ja, Thomsen er utvivlsomt én af de betydeligste præster, grænselandet Nordslesvig har fostret i skæbnetiden efter 1864. Både i kristelig dybde, kunstnerisk evne, frisindet indstilling og kirkelig indsats på dansk folkeligheds grund har han i sin forholdsvist korte virketid øvet dagens dåd.

KILDER og HENVISNINGER

Papirer og breve i familiens eje.

- »Nordslesvigsk Søndagsblad«, Blicher; 1887, 27-34. Ewald: 1888, 1-6. Stavnsbåndet 1888, 14-19. Walt Whitman 1889, 15-18. Hjemløs 1889, 15.
 - »Kirkelig Samler«, 1889, nr. 26 (amerikansk, vita).
 - »Kors og Stjerne«, 1889, 94, 1901, 05.
 - »Illustreret Tidende«, 1900, 30/9.
 - »Sønderjyden«, 1900, okt.
 - »Modersmaalets Søndagsblad«, 1901-04.
 - »Søndagsbladet«, 1902, 2/3 (Thade Petersen).
 - »Modersmaalet«, 1905, 9/8 (N. Petersen).
 - »Haderslev Avis«, 1905, 12/8 (jordefærden).
 - »Modersmaalet«, 1905, 30/8 (Mads Jensen).
 - »Søndagsbladet«, 1905, 1/10 (Johs. Schrøder).
 - »Højskolebladet«, 1905, 6/10 (Thade Petersen).
 - »Dannevirke«, 1905, 11/10, amerikansk (Ole Stevns).
 - »Sprogforeningens Almanak«, 1907 (Thade Petersen).
 - »Haabets Mænd«, 1923 (Thade Petersen).
 - »De sønderjyske Frimenigheders Historie«, 1924 (Thade Petersen).
 - »Sønderjyllands Historie«, V, 1933 (V. Ammundsen).
 - »De grundtvigske Fri- og Valgmenigheder«, 1944 (Fr. Schrøder).
- Sundeved Frimenigheds protokol.
 Marie Skaus breve til fru Stemmann, Helsingør, 1887-97 (ejes af pastor emer. Detlefsen, Sommersted).
 Skrumsagers privatarkiv, LA, Åbenrå (venligst meddelt af forstander Hans Lund, Tanderupgård).